

Радомир В. Поповић
Универзитет у Београду
Православни богословски факултет
Београд

УДК: 27-475

Светосавска беседа 2013. године

Овогодишњи спомен Светога Саве Српског (1236) чинимо у јубиларној години Светог равноапостолног цара Константина Великог (337) и Закона о слободи Хришћанства у Римском царству (Милански едикт 313. године) као и годишњици мисионарског подухвата Св. Браће Кирила и Методија међу Словенима (863–2013). Свети Сава Српски и Свети цар Константин Велики и Света Браћа на први поглед, чини се, немају никакве или, пак, много сличности. Али, ако се детаљније размотри њихов живот и дело видећемо да сличности и те како постоје.

На првом месту, Св. Сава и Св. цар Константин као и Света Браћа су пореклом из истог географског поднебља: Сава је рођен у Расу, Константин у Нишу, а Св. Браћа су из суседног Солуна — Тесалоники. Дакле, Наисус, Рас и Солун. Сви су од благочестивих и племенитих родитеља: Константин од Констанција Хлора и побожне мајке Јелене, а Свети Сава од Стефана Немање и Ане, у монаштву Преподобног Симеона и Анастасије, а Света Браћа од племенитих родитељ из Солуна. Дели их временска разлика од око девет, односно пет столећа, али свако од њих у свом времену је делао и у предању Цркве оставио и неизбрисиве трагове. Овде ће бити укратко поменути само неки од заједничких и сличних подухвата које су Сава, и Константин, и Св. Браћа учинили на пољу хришћанске цивилизације.

Песник је записао: „Поколења дела суде, што је чије дају свакоме“. У животу предању Цркве, које је плод вере, ништа се не заборавља. На то подсећа и псалмопевац када каже: „У вечни спомен диће праведник; и, Праведник ће од вере жив бити“. У црквеном предању и Св. Сава, и Св. Константин и Св. Браћа упамћени су као равноапостоли. Бити раван Апостолима значи својим животом и делом поновити у свом времену оно што су учинили Апостоли, Христови ученици, и што чини Црква. Управо је у 4. или веку цара Константина донета дефиниција Цркве, мисли се на Никео-цариградски Символ вере, у којем се каже да је Црква *једна, светија, саборна* или католичанска и *апостолска*. Дакле, апостоличност Цркве је њена темељна одредница без које се она не може замислити. То даље значи да Црква почива на пропо-

веди, вери и подвигу Апостола, али и свих оних који су у било ком времену и на било ком простору вршили дело Апостола. Реч *Αἰσῆσιολ* (Απόστολος) и глагол *αἰσῆσιελο* (αποστέλλω), јеврејски — шал, шалиах и шала, нисмо ни преводили, а означава изасланика, посланика, благовесника. Први Апостол је сâм Господ Христос,¹ Који каже својим ученицима: *Као шио мене шаље Оџац, ѿако и ја шаљем вас* (Јн 20,21). Апостолско служење је, с друге стране, Божји призив, јер на другом месту Господ каже: *Нисџе ви мене изабрали, већ ја вас изабрах да ми дугеџе сведоџи* (Јн 15,16). Апостолско призивање јесте Божји призив, али је, с друге стране, и слободан људски одзив. Упечатљиве су речи великог пророка Исаије који, када га Господ позива на узвишену пророчку службу, каже: *Коџа ћемо ѿослаџи, и ко ће нам ићи?* он одговара: *Госџоде, ево мене, ѿошаљи мене!* (Ис 6,8). Сличан призив и одзив је имао Савле, потоњи Павле — Апостол народâ, који је био, како сам за себе каже: „*аџсџиол не од људи ни ѿреко човека, неџо кроз Исуса Христџа и Боџа Оџа*“ (Гал 1,1).

Управо Св. цар Константин Велики и његово обраћање у Хришћанство, које видимо као зрели духовни процес који се одиграо почетком 4. века, најбоље потврђују ову библијско-откривењску истину. Његови савременици, епископ Јевсевије Кесаријски, „отац црквене историје“, и Лактанције, а потом и живо Предање особито изражено у Служби која се врши на дан његовог годишњег помена, виде његово обраћање слично Павловој духовној конверзији коју је имао на путу за Дамаск. У тропару Св. Константину се каже: „*Видевши облиџе (образ) Крстџа на небесима, и као Павле ѿривање не од људи ѿрививши, међу царевима Аџсџиол ѿвоџ, Госџоде...*“ Савле пред Дамаском, Константин код Рима био је, како се даље каже, „знамењем Крста уловљен као најдољи лов“ (*лиџиџска сџихира*). У потоњој историји Источноромејског царства и државâ такозваног византијског комонвелта, Константин слови као равноапостолни цар. Исти епитет краси цара Михаила Осмог Палеолога (+ 1282), који је „нови Константин“ и равноапостолни, као што је то и руски кнез Св. Владимир (+ 1015). Код Срба у средњем веку је то краљ Стефан Дечански. У његовој Служби се каже: „*Као друџоџ Констџанџиџина сџече ѿе Цркџа блаџочешћем, блажени, кроџшошћу, ѿравдом и молиџивама...*“ (кондак). Док се у житију Преподобног Симеона говори како је Симеон из Свете Горе у Србију послао Стефану део Часног крста и у пропратном писму му каже да Крстом побеђује све видљиве и невидљиве непријатеље своје као што је то чинио цар Константин.²

У новој престоници на Босфору цар Константин пред крај земаљског живота гради храм Светих Апостола.³ Јевсевије Кесаријски каже да је цар

¹ Ј. Поповић, *Доџмаџиџка ѿравославне Цркџе*, књ. трећа, Београд 1978, 242 и 251.

² *Сџиси Сџеџоџа Саве и Сџеџана Првовенџаноџа*, прев. Л. Мирковић, Београд 1939, 197.

³ Ж. Дагрон, *Цар и свешћеник* — студија о византијском цезаропализму, прев. са француског В. Тријић, Београд 2001, 163, напомена 43, где се каже да је храм Св. Апостола Кон-

хтео после смрти да „има удела у молитвама које у овом храму буду узношене у част Апостола“. ⁴ У храму је постављено дванаест ковчега, а посред њих је поставио гроб за самога себе. ⁵ Познато је да је цар преминуо у Никомидији, али је пренет и сахрањен у овом храму (337. године). С друге стране, цар се борио за православну веру. Потискивање расколника новацијана (сабори у Риму и Арлу 313. и 314. године), мелитијанаца, као и сазивање и одржавање Првог васељенског сабора у Nikeји (325) против аријанаца, то одлично показују.

Св. Сава је такође равноапостолни просветитељ једног народа. То недвосмислено истичу сви његови животописци. Све што он чини, чини на темељу самога Господа Христа као „крајеугаоног камена“, на темељу Светих Апостола. У његовој Служби он је „основ вере непомерљиви“ и „отечествољубац“, затим „апостол“ и „првосветитељ“, док у тропару му певамо као првопрестолном који је Апостолима и светитељима сапрестолан, а у проповедању вере је „раван Апостолима“, или „заједничар Апостола“ (кондак).

Равноапостолно дело Св. Саве најбоље осликава монах Теодосије. Равноапостолски поступа када у манастиру Жичи рукополаже нове епископе и у пригодној беседи том приликом им говори: „Епископство је добра ствар, јер се брине о Богу и за Бога, и има велике почести од првог Пастира, епископа душа наших, Христа Бога“. ⁶ Одашиљајући их у своје епископије даје им „књиге законске“ да по предању Св. Апостола и Св. Отаца уче народ У његовом апостолском делу кључни је Жички сабор. Реч је о сабору који сазивају Стефан, као владар и он као Архиепископ. Стефан сазива ипате, војводе, тисућнике и сатнике, и мале заједно са великима. Сава сазива епископе, игумане и све црквене служитеље. Жички сабор је по своме саставу, а и по ономе што је учинио црквено-државни сабор, од значаја како за Цркву, тако и за државу. На истом сабору крунише и миропомазује брата Стефана за краља. До изражаја долази свештенство и царство које једно друго прате по начелу симфоније (сагласности) и двовлашћа (диархиа). Сутрадан, трећег дана сабора Сава држи *Беседу о правој вери*, којој поучава све без разлике. То чини апостолски. После Апостола, каже Св. Сава, „многи од светих благодаћу Светога Духа проповедаху Јеванђеље као Апостоли ... сваки у својој земљи, где је Богом био одређен...“ У том свештеном континитету Св. Сава види и себе као настављача апостолског дела утврђивања у вери својих сународника: „Знам да се сматрате вернима“, али, додаје даље,

стантин саградио по узору на храм Гроба и Васкрсења у Јерусалиму; Опис Константиновог храма Св. Апостола у Константинограду, видети у, *Живой Констѣанѣинов*, 4, 58–60.

⁴ Јевсевије Кесаријски, *Констѣанѣинов живой* 4, 58–60 и 70–71.

⁵ Јевсевије Кесаријски, Исто.

⁶ Теодосије, *Живой Светѣоѣ Саве*, прев. Л. Мирковић, ред. прев. Д. Богдановић, Београд 1992, 135.

„хоћу да међу вама извршим обновљење свете, истините, божанске вере у Оца и Сина и Светога Духа...“.⁷ У истој беседи он за себе каже да је „по учењу и по проповедању Апостолâ, од Бога уздигнут на ово свештенство, хотећи кроз мене испунити недостатке отаца наших, и заповеди ми својим Духом Светим да вам објавим реч своју о спасењу вашем...“⁸

Потом, истог дана служи у Жичи Св. Литургију на којој три пута понавља Никео-цариградски Символ вере са неопходним објашњењима.

У наставку беседе о правој вери подсећа на веру Апостолâ, и учење Васељенских сабора, говори о св. иконама, о Крсту, Св. тајнама. Укратко, Св. Сава у свему следује апостолским предањима и саветима Светих Отаца — „тако верујемо и тако исповедамо“.⁹ Он само „залива“ оно што је већ посађено пре њега. Равноапостолно Савино дело посебно се огледа и у томе што је као „заједничар апостолског седења“ путовао на хришћански Исток и своју Цркву везивао за изворна хришћанска средишта: Јерусалим, Антиохија, Александрија, Синај, Египат, Света Гора.

Занимљиво је размишљање јерусалимског патријарха Атанасија кога је Св. Сава више пута посетио у Св. граду. Поздрављајући Св. Саву и његову пратњу у храму Гроба и Васкрсења Господњег у Јерусалиму патријарх Атанасије каже за њих да су ово „други Апостоли који су до сада били сакривени Господом; ово су истинити делатници Винограда Христовог изведени од самога Господа на своју жетву ... Ево, данас пред нашим очима видимо друге богозване пророке, проповеднике вечног Слова (Логоса), и ово су испунитељи Јеванђеља Христовог, који ће испунити недостатке његових Св. Апостола“...¹⁰

Цар Константин је поставио добар почетак или начело хришћанског друштва имајући у виду целину: државу као империјум и Цркву као њену душу. што је јеванђелско начело: „цару царево, Боју Божије“, а што ће се развијати у столећима. Добри темељи су положени начелно у Миланском едикту. На сличан начин је и Св. Сава издавањем *Законојравила* или *Номоканона* (Крмчија) и канонско-правно утемељио државни и црквени организам по идеалном начелу односа душе и тела у људској личности. Све је од Бога, и све се Њему враћа.

Мисија Св. Кирила и Методија у 9. веку је подухват, не само ове двојице равноапостолних Просветитеља већ и дело Св. Фотија (858–67; 877–86) патријарха цариградског несебично потпомогнуто царем Михаилом Трећим (+867) и Василијем Првим Македонцем (+886). Мисија међу Словенима је

⁷ Теодосије, Исто, 144. Епископ Атанасије (Јевтић), Богословље Светог Саве, Врњци — Требиње, 2004, 50.

⁸ Доментијан, 148.

⁹ Исто, 144.

¹⁰ Доментијан, *Животъ Свѣтѣога Саве и Животъ Свѣтѣога Симеона*, прир. Р. Маринковић, прев. Л. Мирковић, Београд 1988, 201.

само део оновременог мисионарског подухвата који је само мало пре тога обављен међу Сараценима и Агарјанима у Сирији (град Самара) и Хазари-ма. По повратку из ове мисије у Константинограду су дочекани као „Апостоли Христови“. Одмах следи мисија у суседној Бугарској, 862–3., а затим у Великој Моравској. Годишњицу ове мисије управо обележавамо у овој години (1150 година, 863–2013). Моравски кнез Растислав се писмом обраћа цару и тражи учитеља и епископа који може да приближи хришћанску веру, јер „у нас нема таквог учитеља који би нам веру Христову објаснио на нашем језику“.¹¹ Цар и патријарх шаљу Св. Браћу са пропратним писмом у којем између осталог кажу да је сами Бог „открио писмена вашег језика“, ако се кнез потруди да свој народ приведе вери и спасењу, „добићеш награду за то и у овом свету и у оном...“ „Тиме ћеш“, каже се даље у царевом писму кнезу Растиславу, „слично Константину, оставити за собом истински спомен потоњим поколењима“.¹²

На пут за Моравску кнежевину иду преко Пловдива, Софије, Ниша и Београда. Словенски мисионари и просветитељи, читамо у њиховом Житију, окончали су свој живот као добар и слојан пар волова „*који су орали једну њиву и њали на бразди завршивши своје дело*“. А у похвали истим Светитељима речено је да „реч Господњу посејаше као пшеницу у њиви срца, и све људе насладише медоточивим речима“. Тако је равноапостолним делом Свете Браће језик Словена постао равноправни језик Свете Педесетнице, литургијски и богослужбени језик, који је заувек определио духовну судбину свих словенских народа. А почело је од: *Искони бе Слово, и Слово бе в Боја и Бої бе Слово* (Јн 1,1).

На крају, равноапостолно дело и Св. цара Константина Великог и Светога Саве Српског и других Светитеља и просветитеља није завршено. За наше време и за нас саме, а поготово у нашим часним училиштима и духовним расадницима, могу се поновити речи Господа Христа упућене свакоме од нас: „*Жетиве је мно҃го, њосленика мало. Молиѳе се Госѳодару жетиве да њошаље њосленике на жетиву своју.*“ *Амин!* (Мт 9,37–38).

¹¹ Свети Кирило и Методије, код Ј. Поповић, *Житија Светих* за мај, Београд 1974, 271.

¹² Ј. Поповић, нав. дело, 272.